

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N^o. 6

20. Februarie.

1863.

Intrebarile unui nefilologu

catra

Domnii filologi din legea noua.

(Urmare).

Déca latini clasici au scrisu:	Pentru ce scriu italienii moderni?	Pentru ce spaniolii?	Pentru ce francii?
Nix	neve	nieve	neige
Hirundo	rondinella	golondrina	hirondelle
Niger	negro	negro	noir
Sol	sole	sol	soleil
Fons	fontana	fuente	fontaine
Status	stato	estada	état
Civitas	città	ciudad	cité
Petra	pietra	pieđra	pierre
Stella	stella	estrella	étoile
Vox	voce	voz	voix
Frons	fronte	frente	front
Radius	raggio	rayo	rayon
Corda	corda	cuerda	corde
Strutio	struzzo	avestruz	autruche
Stramen(pa- lea)	paglia	paja	paille
Hora	ora	hora	heure
Peccatum	peccato	pecado	péché
Dulcis	dolce	dulce	doux
Stagnum	stagno	estanque	étang
Titulus	titolo	titolo	titre
Bibere	bere	beber	boire
Virtus	virtù	virtud	vertu
Vincere	vincere	vencer	vaincre
Monstrum	mostro	monstruo	monstre
Audere	osare	osar	oser
Judex	giudice	juez	juger
Crusta	crosta	costra	croûte
Pater	padre	padre	père
Currus(car- rum)	carro	carro	char

Déca latini; clasici au scrisu:	Pentru ce scriu italienii moderni?	Pentru ce spaniolii?	Pentru ce francii?
Paries	parete	pared	paroi
Aqua	acqua	agua	eau
Pascuum	pascola	pasto	paiston
Instrumen- tum	instrumento	instrumen- tos	instrument
Vespa	vespa	abispa	guûpe
Dicere	dire	decir	dire
Ponderare	pesare	pesar	peser
Silvaticus	selvaggio	salvage	sauvage
Desertum	deserto	desierto	désert
Culmen	cima	cima	cime
Scientia	sciencia	ciencia	science
Sapere	sapere	saber	savoir
Vidua	vedova	viuda	veuve
Septimana	settimana	semana	semaine
Lupus	lupo	lobo	loup
Radix	radice	raiz	racine
Solvere	pagare	pagar	payer
Dens	dente	diente	dent
Decima	decima	diezmo	dime
Statio	stagione	sazon	saison
Sacharum	zucchero	azúcar	sucré
Legumina pl.	legumi	legumbres	legumes
Lingva	lingua	lengua	langue
Cepa	cipolla	cebolle	ognon, ci- boule
(dela flori)	bulbo	bulbo	boulbe*)

Stâmu pe locu: m'am intinsu prea departe cu
vocabulariulu meu, pentrucâ tipotetulu murmura

*) Noi dicemu bobocu si bobocelu de flóre mai
nainte de a se involtâ flóreia cu totul; dicemu bobocii
si la puii de gâseâ.

de ce se aiba a lucrá dintr'odata in patru limbi, candu elu nefiindu din vitia romana nu cunoáce nici un'a din acestea si chiaru daco-romanesce numai cátu scie citi cum a datu D-dieu, din care cauza si remanu atatu amaru de sminteli tipografice*). Intrebarile nóstre era se fia:

Pentruce filologii, toti scriitorii invatiati si totu publiculu luminatu din Itali'a, Spani'a si Franci'a scriindu'si limb'a loru, chiaru si in cuvintele primitive remase loru de clironomia dela Romanii antici nu s'au tienutu preste totu de ortografi'a pe cárea o vedemu pastrata in cartile remase din periodulu clasicitatii celei numite de auru séu fia si acelei de argintu? Mai incolu

Pentruce óre fiacare-din acestea trei natiuni si au statoritu ortografia mai multu séu mai putínu diferitóre atatu de cea antica, catu si unele de altele?

Pentruce italianii, spaniolii (cu portugalii) si franco-galii (ori galo-francii, cum ve mai place) au schimbatu atatea litere tocma si in radacinele cuvintelor primitive latinesci?

Pentruce numitele popóra s'au tienutu numai cá pe intemplate de etimon alu cuvintelor curatu latinesci si s'au luatú mai alesu dopa unu altu etimon, pe care ertati'mi cá se'lu numescu celu de acasa dela ei?

Domniloru, me rogu cá se fiu bine intielesu: eu nu opunu aici principíulu etimologicu la celu foneticu, asiá ceva nu mia plesnitu prin minte, ci eu asiu voi numai se afiu dela D-vóstra, anteu cá, din care cause s'au abatutu acelea trei popóra in mii de casuri dela etimologi'a latina si au remasu abatuti pana in ór'a de fatia? eara a dou'a, de care 'mi pasa si mai multu, cá dopa care principiu etimologicu ve luati Dvóstra, dopa alu latiniloru antici, séu dopa altulu de aici pe acasa dela noi?

Intr'aceea fiindcá eu acum la batranetie me ostenescu curenđu cu discusiuni abstrase, dati'mi voia cá se'mi lamurescu intrebarea de susu cu cateva esemple.

D-vóstra scrieti sentire, in locu de simtíre, precum pronuntia tóta romanimea pana la marea négra. Pentruce?

Dv. scrieti virtute si vertosu, adica dopa galo-franci. Eu pe cându eram in I-a gramatica inainte de acésta cu 39 de ani invatiasemu dela profesoru,

*) In tóte scrierile romanesci, eara mai alesu in foile periodice adesea pana la scandalu. —

cá virtus vine dela vir séu dela vis, in nici unu casu in sa dela ver; apoi pe batranii nostrii ii audiam dicéndu cá cutare se mai affa in băptre, adica in puteri. Adeveratu cá tipografulu naibei dela unu timpu incóea imijóca si mie fest'a, in catu ori candu scriu virtute si virtosu, elu pune totudeauna e in locu de i, dicéndu cá elu nu póte se suferé a-tatea ortografii, cá prea se imbéta de ele; adica elu totudeauna 'mi face preste voi'a mea*).

Dv. scrieti senguru, candu tóta tíer'a romanésca pronuntia curatu singuru cu i, cá si cum ar sci cá si latinesce e singulus. Me rogu pentru ce?

Dv. faceti ordu si de aici orduri (ati potea dice si órde), din contra maioritatea moldavo-romaniloru a priimitu ordinea si pl. ordinile, eara negutiatorii inainte cu 50—60 ani ordinulu. Me rogu cum e mai bine, mai etimologicu si totuodata mai frumosu? — Ordantia si ordariatu in locu de ordinantia si ordinariatu?

Dv. oferati si faceti oferata. Noi seimu cá romanulu se feresce de nevoi si se bucura candu Ddieu l'a feritu de periculo, cá destulu a suferitu sarmanulu si suferintiele lui nu au numeru. Dara Dv: de unde ne deduceti oferatele?

Dv. ve imbrecati cu vestminte. Eu sciam de Gallia braccata. de unde a remasu in limb'a latina bracca, eara nu brecca.

Dv. diceti cá cineva se tradiesce. Lasamu cá acelu cineva s'ar potea multu mai bine desteptá, cá la romani se trediesce numai vinulu si mórea (zam'a de curechiu), apoi se si mai audu unele vorbe tredite, adica necalite: in sa pentruce tradiesce si nu trediesce? Credeti dóra cá acésta trádítura ar fi de origine latinésca?

Dv. faceti din autoru a utrice. Prea frumosu!

*) Rogu pe o. publicu cetitoriu cá se judece si despre aceea, cui se fiu mai ascultatoriu, redactorulu ori colaboratorulu? Redactorulu da ordinu, cumca cuventulu virtute (бăптре) Tugend, etc., se se scrie cu i, eara cuventulu vertosu (вѣрочѣ) besonders, si cu e, eara: inse nu in sa, stricatiosu nu stricaciosu, fajiá nu fatia, lenga, pucinu si multe alte — Imi lingusiescu cá totu ce culegu si pricepu, dar' in atatu timpu in catu DD. nu se unescu despre ortografia in Gazeta, trebue cá si culegatorulu celu mai deprinsu si cunoscutu cu limb'a romana se aiba corecture ostenitórie!! — Tipotetulu „G. Tr.“

Apoi dara se dicem in viitoru si eusatrice, tiesetrice, seceratrice, negutiatrice, eroitrică, dupa analogi'a cuventului matrice. Ve invitoi si D-vóstra?

Dv. straduceti pre cátu ve permite tempulu, apoi tramiteti prin posta; eara parintii isi trimitu pruncii la scóla, pentrucá se ve invetia ortografi'a si etimologi'a; unii din ei se desfata cu invetiaturile, altii nu invatia nimicu, pentrucá nu afla nici o desfatare. Novel'a ve este originale, istoriórele inca sunt; originale (le séu li?).

Dv. prepásiti, altii se prefacu cá propasiescu, fara a lasa vreo urma de prefacere, nici unu pre catu se prelinge ap'a pe unu vasu.

Am auditu pe unu functionariu citindu'si scri sórea, prin care insciintiá pe amiculú séu, cá va trimite actele prin curulu postei, eara elu va calatori cu earulu inte. — Am vedutu cu ochii artichii nu de mare insemnatate semnati cu litera y.

Din toti insa ne miramu de acei artichii, in carii auctorii séu auctricele au reesitu*) a fauri din slavonescile isbutiri si naravuri care sunt cunoscuta dela Agram pana la Moskwa, in esbutire si moravuri, eara acum asteptamu cá din acelea moravuri se vedem urmanduse morava in locu de morala, moravulu in locu de moralu, moravitate in locu de moralitate, pentrucá asiá se avemu filosofia si teologia moravala séu moravicésca, séu cum ne va veni mai bine, eara naravurile se le lasamu cáiloru cu naravu, carii musca si lovescu cu copit'a, ómenii insa se'si pastrese dantinele si invetiurile bune in locu de obiceiurile rele.

Vedemu earasi, cá de cativa ani incóce resboiulu s'a prefacutu in resbelu, eara de atunci totu asteptamu, cá si resboitorii se se prefaca in resbelitori, apoi prin urmare si boierii in beleri séu belitori, precum imi esplicá in Juniu a. 1849 unulu din acei patru oficiri muscalesci, cu carii eram inchisu la unu locu si care'mi mai adaose, cá rozboiu séu razboiu la ei insémna hotia, lotria.

Me rogu cá se me luminati si pe mine intru acést'a, cá se sciu si eu: fost'au Moravii cei dintei invatiatori ai moralitatii, precum si déca bel-

lum (guerra, guerre) se póte prefacc totdeauna in rebellum séu rebellionem?

Ce voiti Dv, cu debue, cu senitatu, cu Belugardu, in locu de trebue, zâuitatu, Balgradu? Ce copii de lele sunt acestia? Ati determinatu Dv. intru adeveru, cá pe asemenea bastardi se'i legitimati si se'i priimiti in sinulu familiei cuvinteloromanesei?*)

Cine ve asigurá pe Dv. cá trebue si trebuintia sunt curatu slavonesci? Ce v'a indemnatu, cá langa uitarea romanésca se adaogeti pe serbesculu zș, pe care apoi se'lu mascati cu pronumele romanescu se? Cine v'a pusu pe Dv., cá Cetatea alba (Alba Julia) se o prefaceti in gardu bálain? Eara déca ve este vorb'a despre Bêlgradulu serbescu, apoi earasi noi nefilologii nu ne pricepem, pentruce se ne apucamu a traduce séu mai bine a scambá in romanesce numele totoruru satelor, cetatiloru, tienuturiloru, tieriloru straine, cum si numele apelative earasi straine.

Intr'aceea cu acésta ocaziune ve rogamu cá se ne spuneti curatu, déca sunteti Dv. intru adeveru determinati a scóte din limb'a romanésca orice cuvinte straine. Noi adica vedemu, cá in limb'a strinsu scintifica si in cea politica o cam scóteteti la cale; noi insa dorimu cá se mai descindeti si la trebile nóstre cele de tóte dílele, pentrucá de esemplu la casu de o asiá numita purificare séu purecatura generala ce cugetati a intreprinde, carulu romanului se nu remana fara рздъ сѣх оште, fara лезкъ, догпе, овде, крѣпкъ, леасъ, моркóшъ шчл., aratruulu séu plugulu fara корманѣ, гѣпжѣ, рindeиѣ, коварѣ; рѣсвоиѣлѣ de tiesutu fara tortu пѣвѣдѣтъ, fara вѣгле, сѣх вѣгле, сѣкаль, сѣлѣ, мѣпжалѣ, патрѣ etc. etc.; economulu preste totu fara граждѣ, шѣрѣ, шѣпронѣ, иаслѣ, гревѣлѣ, отавѣ, овѣсѣ, чѣварѣ, поткóвѣ ш. а. ш. а.: mesterii fara mai multe unelte, de care lipsiti fiindu nu ar' potea lucrá.

Eu sciu fórtē bine, cumcá unii din Dv. au si cáte o cheia, despre carea reposatulu si fer citulu doctoru Vasilie Popu dísepe pe la 1839, cumcá aceeasi „passe par tout.“ Cu asemenea chei unii filologi deschidu preste toti seculii pana la Adam si Eva orice sieriú ascunsu alu oricaroru limbi si in cele din urma afla, cumcá tóte cuvintele daco-romanesce trebue se fia

*) Reesi, séu reusi-succedere, in loculu carora insa dloru indésa pe esbutire. Ce frumosu isbucnesce din gura! —

*) Vocabula hybrida, quae e duabus lingvis conflata sunt, — dícu gramaticii latinesci.

de origine latina, de es. slava dela salus, salvus, salve, latin., de unde apoi si selavu, sclavia; Fach nemtiescu dela facio, fa cu si o miie altele. Eu din parte'mi m'am bucuratu totudeauna, candu am vediutu pe unii filologi de ai nostrii folosinduse de asemenea chei. Sciti ómeni buni, cumcá acésta e o cale, pe carea amblandu cu totii, in cele din urma popórale tóte se voru intalni intr'o limba universalá alui Leibnitz.

Se vedeti apoi, cá noi ardelenii de tóte nationalitatile nu ne vomu mai certá cá si la turnulu Babilonului. Ungurii au dus'o cu chei'a lorú filologica pana la Nabochodonozor si au demustratu cá acelu imperatu trufasiu a fostu magiaru, adica pe adeveratulu nume. Ne-bolondozzan-az-ur; eara mai tardiu au strabatutu tocma pana la Adamu aratandu lumii, cumcá acelasi nu insémna nici mai multa nici mai pucinu decatu: Ad-ám, adica cum amu dice, cá Ddieu ii va dá lui si femeia, adica pe Eva, unde apoi ai se schimbi numai v in z, cá se scoti pe Ez-a.

Deci inainte Domniloru cu chei'a passe par tout, pentru, cá si asiá ati remasu prea tare indaraptulu filologiloru magiari. (Va urma.)

Restaurarea cursului teologiei morale.

(Urmare.)

Concedu, ca se afla si in numerulu preotiloru moralisti individi, carii ar fi „ferré a glace“ séu se-ar' intielege catu de bine in ambitulu chiamarei preotiesei; ci acestia sunt „rari nantes in gurgite vasto“; dar' si pe acesti pucini unu ingeniu eminentu prin nescari impregiurari sociale sublevatu i-a inaltiatu la gradulu cualificatiunei, care 'lu posedu, si neci decumu manculu cursu gimnasiale impreunatu cu asiderea defectuosulu cursu ala teologiei morale. — La cursulu teologiei morale se primescu séu teneri, caril au trecutu numai prin óre-cate-va clase gimnasiale, séu se primescu teneri de aceia, carii cursulu studioru gimnasiale l'au incoronatu si cu depunerea laudavera a examenulu de maturitate; dar' neci celor-alti, neci cestor'a le suride unu viitoriu resplatoriu de ostenelele — pucine, multe facute in palestr'a muselorú. Se intempla ca unu teneru din a 4 sé 6 clasa prin susceperea la cursulu teologiei morale se estimédia pre sine fórte fortunatu, cugetandu; ca densulu nu peste multa timpú se va re'nt óree cá popa in satulu nascerei sale, séu airea, pana ce consocii

lui cá absoluti gimnasisti si teologi numai peste 8, séu 6 ani voru poté deveni parintii poporului. Unu teneru cá acesta „Agit, sed non respicit finem“, elu nu prevede, ca tocma catu de scurtu a fostu cursulu studioru prin densulu facute, intocma de marginitu póte fi si prospectulu densulu, despre unu viitoriu avantajiosu; pre unu teneru cá acest'a — pasindu in falang'a ostasiloru lui Christosu — 'lu cuprinde o intristare vediendu: ca pana ce unii absoluti pórtacu o istetia armele invetiaturei crescine in contr'a inimiciloru fericirei genului omenescu, elu neci pasii vietiei sale e in stare de a'i direge amesuratu chiamarei celei sublime preotiesei. Eará in privint'a teneriloru carii — absolvandu cursulu gimnasiale — au trecutu si peste rigórea examenulu de maturitate, primirea la moralu e si mai daunatiósa, pe catu pentru insusi viitorulu densiloru pe atata si pentru binele comunu si prosperitatea natiunei si a ierarchiei: pentruca absolvandu unii teneri cá acesti'a cursulu prescriu regulatu teologicu, séu juridicu, aru fi potutu avé speranti'a de unu viitoriu mai remuneratoriu de sudórea tenetieriloru. Din contra prin susceperea la cursulu teologiei morale li-se precurma calea pentru totu-deaun'a de a fi promoveati — amesuratu meriteloru in via Domnulu castigande, — pe gradele demnitatiloru ierarhice; pentru-ca asiá dicundu li este inferatu numele cu epitetulu „moralistu“. Eará ierarchi'a romana gr. c. prin unii individi cá acestia semi-absoluti perde multe margele din canun'a gloriei sale, si natiunea cea doiosa de fi cordati, multi barbati zelosi si aparatori ai santei sale cause.

Dar venitul preotimei gr. c. transilvane ce l'a micioratu? Preotii moralisti; pentruca neci ea 'i primesce marit'a ocarmuire eclesiastica la cursulu teologiei morale pe aspirantii la statulu preotiescu inainte de a pasi la tocméla in privint'a solutiunei viitorie cu cutareva comuna. — Bietulu teneru cá ne-espertu — nefindu'i inea usturati umerii de sarcin'a vietiei si uitandu in estasulu bucuriei de a capetá numele de „parinte“, — ca cá fiitoriu preotu are de a vietui si materialminte onórei statulu preotiescu amesuratu, ér' nu spre dejosirea numelui clerical: incheie contractu verbale, séu in scrisu asupr'a unei solutiuni, carea nu intrece pe cea a porcarifului séu ciurdariului satescu.

Absolvandu cursulu teologiei morale unu teneru cá acest'a semi-cultu, lacomesce la patru boi si caru ferecatu, si se tiene ca a facutu o partita nimerita,

candu 'si dobandesce de socie in casatoria pe fie'ca birenului domnescu, séu a judelui comunale; ér' o socia neculta desradecinédia din anim'a preotului si celu mai pucinu gustu esteticu. Apoi numai te uimesci de disordinea ce domnesce in economi'a si instructiunea casnica a unei asemenea familie. Unii preoti cá acestia, prin o alergare de di de nópte cu uitarea chiamarei celei sublime — impreunata — devinu putredi de avutii, si totusi tóta bibliotec'a densiloru sta din unu ciaslovu vechiu, si o cadiania din stramosi ereditata acoperita de pulbere si rósa de molii; pentruc'a 'si tienu pecatu de móрте se 'si micsioredie avutiá prin prenumerarea la vre unu organu de luminarea mintiei si desvoltarea animei, la vre-un'a, Gazet'a romana. Ear' candu e parol'a de o conferire spre óresicare-v'a scopu santu religiosu, umanisticu séu natiunale, in locu se si adauga denariulu catra a'lu fratiloru, insultédia si pre motorii ideii celei salutifere, pre fratii loru preoti, defaimandu 'i de „homines inquieti ingenii et vanae gloriae cupidi“, carii prin atatea colepte voiescu ai aduce pre densii la sapa de lemnu, séu de cutédia a motivá óre-care-v'a preotu mai cualificatu sterpirea din poporu a unoru datine fara insemnetate séu abusuri: 'lu striga pe unulu cá acest'a in lumea larga de derapanatoriulu datineloru celoru bune vechi. Ce s'atinge de viéti'a publica a preotiloru de acést'a panura, — mai vertosu candu devinu prin o stare debila materiala la desperatiune, — numai atata dicu: „Dómne apara si padiesce!“ Apoi ce surescentii se ascepte ierarchi'a si natiunea romana dela atari parinti preoti?!

Far' de a mi-o pune cine-va de sene 'mi-vine intrebarea: ca ce'i de facutu cu parochiile pucinu numeróse? Se se afiliéie catra acelea parochii, de catra carii le despartiesce mai pucina distantia. Ear' preotulu patrunsu de santiani'a misiunei sale celei sublime, se imbraciosiedie cu aceasi anima parintiésca si pre fii din filia, cá si pre cei din parochi'a matre; se fia acuratu diu'a nópte in implinirea functiuniloru preotiesci. Servitiulu dumnediescu se 'lu indeplinésca in dumineci si serbatori alternative in parochi'a matre si filia. Se se nesuéscá prin cuventari besericesci — cerintieloru tempului si indigintieloru sufletésca ale poporului — amesurate, a 'si cascigá simpathi'a fiiloru sufletesci celoru cordati intr'atata: catu se nu crutie ostenéla primavér'a si vér'a prin parfumulu campuriloru in florite, ér' érn'a pe velulu celu argintitu alu naturei, adormite a se préamblá cu parintele

sufletescu deimpreuna la ace'a dintre celea dóue beserici, unde se va tiené cultulu dumnediescu. Séu folosinduse de prudinti'a pastoralá, se chiane eu sene de soci cate doi trei poporeni la beserica din filia; ér' dintre cei din filia sub stémetu de afaceri oficióse, se chiane la sine in dumineci si serbatori inainte de inceperea cultului divinu. Védiendu ast-feliu credintiosii, cei mai cordati, ca prin pucina ostenéla si potu castigá in tóte duminecile si serbatorile solatiulu celu are sufletulu crestinescu struncienatu de fatalitatile vietii singuru in cas'a Domnului —: nu numai ca densii se voru sili a se infaciosiá la acea beserica in carea se va tiené servitiulu divinu, ci si pre altii 'i voru indemná cu esemplulu loru celu demnu de urmare.

Inse 'mi va opune cineva, ca prin introducerea metodei de afiliare comunele mai mici voru trece la neunire, séu alte secte religionarie. Eu ér' 'mi respicu convingerea pe intemplari faptice basata, ca nu a filiarea, ci imperechiarile intre preoti si poporeni escate si neaplicarea prudintiei pastorale spre compunerea astoru-feliu de imperechiaru, au casiunatu celea mai multe defecturi dela religiunea gr. c.

Apoi de unde purcede poft'a romanului, cá se 'si aiba pe pop'a seu totu-deaun'a la capulu lui? Din unele afaceri preotiesci — facia cu poporulu —, carii precumu s'a introdusu camu per abusum asiá s'aru si poté delaturá din usu fara de 'a se atinge dogmele mantuitórie, séu stírbá ritulu nostru celu pré pretiuitu: astfeliu de datini impreunate cu intrebari de sanetosi fara fine si urmarite adesea de nespuse abusuri ba si scandale sunt alocurea: botediele cu ospetie la casele poporeniloru, sloboditulu de case, molitvele la Nascerea si Invierea Domnului; care functiuni in sene présalutifere si perdu din santieni'a lorusi inascuta si care tóte s'ar' poté indeplini — dupa 'impregiurari si scopu — parte in s. beserica, parte in cas'a preotiésca:

Luandu-se la seria si meritória consideratiune urmarile daunatiose, care au resultatu din cursulu teologiei morale pe catu pentru desvoltarea spirituale a poporului romanu, pe atata si pentru decórea si glori'a ierarchiei romane gr. cat. restaurarea aeluiasiu cursu singuru pentru impedecarea defectelor religionarie raru intemplete, séu póte intemplane, — nu se póte privi neci cá „minus malum, ad evitandum maius malum.“ Séu dóra suntemu siliti a aplicá in ast'a privintia principiulu jesuiticu celu resturnatoriu

si de staturi intregi si subminatoriu de edificiulu bineloi comune, — dar' prin tribunalulu ratiunei sanetose si sentinti'a moralului crescinescu pana la iadu condamnatu: „Finis justificat media“, seu pe romanesce; pentruca unu poporu micu, — care n'are credintia catra religiunea si ritulu seu stramosiescu pe base necutrieravere intemeiata, — póte din sin gur'a causa, ca si inainte de acést'a a avutu unu parinte semi-doctu moralistu, — voiesce a si parasi ritulu seu religiunea, se i-se prepuna aceluasiu poporu, seu altuia asemenea unu pastoriu sufletescu, care nu'i destoinicu de a corespunde in tóta privinti'a chiamarei sale celei preotiesci — cu unu legionu alu cerintieloru evului si a indignitieloru religionarie si nationale — impreunate. (Va urma).

Fiicele poporului,

educatiunea feteloru in Romani'a.

In momentul, candu luptele politice constitutionale si mai vertosu oceanulu patimeloru, alu urei, invidiei, neincrederei, discordiei, ambitiunei castice si alu resbunarii persóneloru de persone din partitele opuse in paladiulu libertatii stateloru, in consesulu parlamentariu, absorbu atentiunea si ocupa ingrigirea atatu a diurnalisticei catu si mai multu a publicului cititoriu, a regimului si a camerei in Romani'a: noi mai aruncamu pe foculu celu invapaiatu de lupte si de imputari inca o intrebare, care la luptaci de acestia, vedemu, ca s'ar paré a fi prea secundaria, care inse neglésa seu despretiuita de un'a seu de alta seu si de ambe partile, ne da a mana busoi'a, dupa care cunóscemu bun'a seu réu'a intentiune a partiteloru opuse cu ostilitati nemature si necumpanite intru rezultatulu loru celu funestu, celu potu avé in timpulu acestu criticu si ingrecatu de materii fenomenale —; intrebamu adeca spre a trage o diagnose pentra cunóscerea renunchiloru ambeloru parti: Óre ce locu ocupa intre facendele Dvóstre caus'a institutiunei poporale obligatorie de ambe secse si gratuita?

Lucru de mirare, ca in Romani'a si partit'a cea mai ultraista atatu liberala catu si constitutionale abia considerà obiectulu institutiunei poporale, cu o atingere de cateva cuvinte in contraproiectulu loru celu de altumintrelea atatu de flagrantu pentru libertatea constitutionala: cá se tacemu, ca bugetulu in proiectulu primu datu la camera inea erá croitu spre a reduce, in locu de a lati institutiunea poporala! Apoi

acést'a nu a urmatu dóra din vreo lipsa de avere seu de persóne insestrate cu cunoscintie inalte, cu talente organisatória si cu vointia ne'nfrenta spre a se sacrificá misiunei acestei apostolice. ci, nu sciu cumu se dicemu, póte fi, ca din indiferentismu, ori dóra chiaru din principiulu acelu draconicu fanarioticu de a nu lati cultur'a in sinulu poporului tieranu? Asteptámu cu sete, cá se vedemu a se tracta o asemenea problema cu mare caldura si urgentia in camera; asteptámu in specie unu resultatulu imbucuratoriulu si fericitoriulu de natiune si din considerarea programei Dni-siórei Constanti'a Dunca despre educatiunea feteloru in Romani'a. carelu supuse roman'a acést'a devotata fericirei morale si materiale a natiunei, parintescei judecari a guvernului si a camerei, inse pana adi abia primiramu in cunoscintia, ca nmít'a programa s'a luat in siedintia a XVI a camerei din 21 Jan. inainte. — Eata ce ne aduce „Monitorulu“ despre acést'a pertractare: s'a mai luat inainte:

„Petitiunea Domnisiórei Constanti'a de Dunca, prin care supune Adunarii unu proiectu pentru educatiunea feteloru in Romani'a, si cere cá, déca Adunarea ilu va aprobá, se recomande guvernului punerea in lucrare.

D. secret. N. Paclénu arata ca acestu memorialu este precesu de o adresa catra Domnitoru si deputati, a carii cuprindere este cea urmatória:

Maria Ta si Domniloru!

Devotamentele cele mari producu fapte temerarie si imprudente. Cutediulu a atinge cea mai mare cestiune sociale, educatiunea feteloru; speru inse, ca nu va fi desprobata, ca ce ideile din acést'a opera ce ieau coragiulu a presentá capului statului si Domniloru reprezentanti ai natiunii, nu sunt propriile mele idee, ci numai o prescurtare de principie asupra invetiamentului popularu, ce le amu vediutu aplicate in scólele de fete din Germani'a si din Franci'a, unde amu siediutu, in cea d'antea, doi ani, si in cea d'a doua, cinci ani.

Aceste sisteme de educatiune fi-voru ele aplicabili in Romani'a? Desfegarea acestei probleme e mai presusu de puterea si de competinti'a mea. Totu ce potu sperá din acést'a opere, fruptu alu unoru lunge si penibili studie, este ca póte va atrage luarea aminte a guvernului asupra feteloru, cari au se implínésca intr'o di in societate datoriele loru de socie si de mame.

A fi buna mama, buna socia nu este o sciintia

asi'a de facile: si déca nu o potu spune din esperientia, am vedutu cum se forma prin atatea asiediaminte fetele ce au a deveni socie si mame: sciu cea ce multe intielepte si pietóse femei cu sant'a scriptura in mana avea se spuia feteloru despre datoriele lor de socie si de mame. Cumu imi batea anim'a atunci candu vedeamu acele mii de fetite, avute s'au neavute, mari s'au mici, cari invetiá a servi pe Dumnediu servindu famili'a si pe aprópele: si 'mi diceamu cu intristare: candu vomu avé si noi asemenea scóle?

Imi vinea apoi sciri din patri'a mea, vedeamu pe capulu statului si Adunarea generale conducundu cu pasi rapedi natiunea romana catre progresu, catre glori'a, catre fericire, si puindu'mi tóta speranti'a in reprezentantii natiunii! si Domnulu ei, strigamu cu bucuria: Vomu avé, in adeveru, si noi asemenea scóle.

Tóte femeile romane au aceasi dorintia in anima, aceasi urare pe budiele lor: Fia se avemu si noi asemenea scóle!

D. I. Bratianu. Intrebà déca s'a comunicatu si guvernului acestu proiectu, ca-ci socotescu ca ar fi bine cá si ministeriulu se 'lu aiba in vedere totu de o data cu Adunarea.

D. Presiedinte. Acésta ingrijire privesce negresitu pe petitionaria; dar' Adunarea nu póte face altu decatu a tramite proiectulu la comisiunea petitioniloru, si acésta in reportulu séu va opiná déca trebue a se recomandá proiectulu la ministru, s'au ori-ce altu va gasi cu cale.

D. N. Rucarénu depune urmatórea propunere de urgentia, pe care mai multi deputati declara ca o sustienu:

„Propunemu cá proiectulu presentatu on. Adunari de Domnisiór'a Dunca pentru educati'a publica a feteloru, se se tramitia la sectiea de urgentia.“

D. Presiedinte. Propunerea fiindu sustienuta dupa regulamentu, suspendu siedinti'a pe cinci minute spre a se consultá Adunarea asupra urgentiei.

La redeschiderea siedintiei, d. presiedinte puse in discussiune urgenti'a.

D. G. Vernescu. Este neaparatu, domniloru, ca, déca s'ar decide a se tramite acestu proiectu la comisiune, se 'i se faca invitare a'lu luá indata in bagare de séma; ca-ci, fara o asemenea recomandatiune espresa, ar puté se astepte ani întregi pana se'i vija rendulu in numerósele petitiuni si proiecte ce se inainte in cercetarea acelei comisiuni.

Ne mai luandu nimeni cuventulu, D. presiedinte pune la votu urgenti'a si se adopta. Dupe aceea consulta Adunarea déca incuviintiédia urginti'a pentru comisiune s'au pentru luarea indata in desbatere. Adunarea aproba urgenti'a pentru comisiunea petitioniloru.“ (?!)

Acestea s'au decisu in Camera asupra petitiunei, programei séu proiectului susu numitu. Vine acumu intrebarea, óre pana candu va remané ea ne-resolvata si nepertractata intre actele comisiunei? si óre Camer'a vota o va cu acea seriozitate, care o cere cu tonu ragusitu viitoriulu esistintiei, alu inaltiarei si alu regenerarei natiunei, ceea ce fora instructiune poporala latita si ramurita de ambe secsele e cu neputintia?! Aideti se mai credemu, ca g'atatu Camer'a catu si guvernulu Romaniei nu voru remané surdi la vocea natiunei, care in momentele giganticelelor incordari ale veciniloru de tóte partilé, tremura de frica, ca remanendu despoiéta de o instructiune intelita, latita si ramurita, va espira, cum espirá la 31 si 1846 cea poleaca, strigundu in ór'a agoniei: Amu neglesu instructiunea, cultur'a si imprietenirea poporului intregu, ne a si batutu Ddieu! Raro antecedentem scelestum deseruit poena pede claudu, dise strabunulu Horatiu, inse Ddieu se ve ferésca de vreo eventuala aplicare a fataleloru acestoru cuvinte. — Dar' se vedemu program'a: fiicele poporului.

Fiicele poporului.

EDUCATIUNEA FETELORU IN ROMANIA.

Starea educatiunii feteloru in Franci'a, Germani'a, Angli'a, Elveti'a si Itali'a. — Influinti'a feteloru a supr'a viitoriulu natiuniloru. — Necesitate a actuale pentru Romani'a de a veghiá a supr'a educatiunii feteloru.

De-si nu se aduce inca educatiunii feteloru tóta ingrigirea ce rechiama prim'a necesitate publica, suntemu de parte totusi de acele tempuri candu instructiunea se socotiá a fi netrebuintiósá, déca nu stricatiósá femeiloru.

Lauda progresului spiritului omenescu, done mari adeveruri sunt recunoscute: unulu: ca femeile forméza poporale, cá o natiune va fi aceea ce o va face femeea: altulu: ca invetiamentulu are unu scopu, cá misiunea lui e de a face cunoscute omeniloru a-deverele morali si religióse.

Principiele aceste fiindu odata recunoscute, Franci'a, Germani'a precumu si Angli'a, Elveti'a precumu

Itali'a n'au mai potutu pune la unu gradu secundariu crescerea ficeloru poporului. Germani'a facú asemene obligatória instructiunea elementare pentru fete precumu si pentru feciori, Franci'a n'au infintiatu mai pucine scóle pentru fete decatu pentru baiati, Angli'a urméza acelu-asi programu in scólele de ambe sesele, Elveti'a e atatu de inaintata in asta privinti'a cá si vecinile sale, Itali'a pune globa pre parintii cari nu tramitu fetele loru la scóla, precumu pune si pentru baiati.

Cari sunt rezultatele acestoru prébune mesure? Starea morale a popóreloru din mediulu si apusulu Europei ne póte da respunsu.

Déca, — precum mi-s'au facutu adese ori luare aminte, — este vre o desordine in doue mari centre a doue tiere asemene civilisate, a ceea provine mai multa din scadiementulu decatu din presusinti'a invetiamentului. E lucru cunoscutu, ca in Franci'a precumu in Angli'a, invetiamentulu elementare nu e obligatoriu, si, ajungu cate-va fiintie fara de principie morali si religiose, ca ordenea societatii se fia turburata.

Femea ignorante séu stricata nu-si va cresce neci unadata bine pruncii, nu va sci neci o data se faca din ei ómeni de omenia, va ruiná pre barbatulu séu, lu va impinge la nedereptate, la crime si va surupá d'impreuna cu elu alti o suta de barbati in ticalosia.

De asiu cunósee vre o tíera unde numerulu mureriloru virtuose ar fi mai micu decatu intr'altele, acolo nu asiu cercá barbati onesti, neci cetatieni devotati; nu, acolo nu e familia, si prin urmare nu sunt moravuri. Acelu poporu ar fi perdutu si perduta tóta speranti'a de mantuirea lui in viéti'a viitória.

Intreventiunea guvernului in crescerea feteloru au devenitu necesaria astadi in Romani'a. Alte datine, altu gustu, alte moravuri se verescu in tíera, ametitu de noutatile presintelui poporului uita trecutul si cugeta pucinu la viitoriu; avemu a ne teme pentru virtutea traditionala a romaniloru. Fiesce care pasu ce facem catra civiltsatiune trebue se ne insufe grige, ca-ci precumu tóte calile asia si ast'a are periclele sale. Simpletatea moravuriloru despare, deci se cautamu a pastrá, celu pucinu, curatieni'a loru. Déca traditiunea adevenerului pate schimbare in sinulu familieloru, seicercamu altu cuibu; scól'a.

Scóle pretotindene si pentru toti. Déca mam'a nu se ingrigiesce a face cunoscutu fíei sale pre Ddienu si preceptele lui, scól'a se-i dee invetiamentulu acestu-a. Neci unu satu fara de scóla, neci unu sufletu care se se póta abate spre retacire. Se facemu inca si mai multu. Pentru cá nemic'a se nu impedece tóte fiintiele de a se impartasi de binefacerile religíunii si a le moralitatii, se facemu invetiamentulu elementare obligatoriu. (Va urma.)

ROMAN'A.

Asi voi se fiu o flóre,

Ce respande la mirosu,

Diminiéti'a la recore,

Candu pregiuru-i roorosu;

O! dar' florei nui prea bine,

Adi resare si-apoi mane,

Vescedita cade josu

Pe pamentulu celu lutosu.

Ci mai bine-o capriora

Prin Cerpatii 'nverditori,

Frumosica, sprinteniora,

Ca s' atragu pe tracatori.

Dar' fiindu o capriora,

Frumosica, sprinteniora,

M'ar vedé vre-unu venatoriu,

Trage-ar arculu cá se moriu.

Ci asi fi mai bine-o dina,

Pe alu lumei oceanu,

Cá s'atragu nai'a straina

Intre valori dii' limanu;

Ci totu tare n'asi oftá,

Ca-ci usioru s'ar intemplá,

Ca si eu se me cufundu

In oceanulu afundu.

Ci voi fi mai bine-o stea

Susu pe ceriulu celu seninu,

Voiu luci spre tíer'a mea,

Unde-su' fíii lui Quirinu;

Se lucescu chiaru intre stele,

Pe d'a supr'a tierei mele,

Totusi tare nu dorescu,

Ca-ci Romana me numescu!

Joane Papiu.

Redactoru respundietoru
Iacobu Muresianu.

Editiunea: in tipograf'a lui
Ioanne Gött.